گذری بر عملیات غرورآفرین «اچ۳» در گفت‌وگوی «جوان» با سرتیپ دوم خلبان حسین خلیلی

حمله به «اچ۳» در ابتدای جنگ نیروی هوایی عراق را زمینگیر کرد

■ احمد محمدتبریزی

در نخستین ماه‌های دفاع مقدس که هنوز نیروهای زمینی هماهنگی و انسجام لازم را پیدا نکرده بودند، نیروی هوایی با حمله به مواضع دشمن، آنها را در انجام مأموریت‌هایشان ناکام گذاشت. صدام مدت کوتاهی پس از شروع جنگ گفته بود که من دیوار آتش دارم و ایران به هیچ وجه نمی‌تواند به خاک ما نفوذ عمقی کند، اما چند ماه پس از این صحبت‌ها، ایران در عملیات «اچ۳» با نفوذ به خاک عراق، سه پایگاه هوایی این کشور در دورترین نقطه را بمباران کرد. عملیات «اچ۳» در فروردین ۱۳۶۰ انجام شد که از آن به عنوان یکی از متهورانه‌ترین و موفق‌ترین عملیات‌های تاریخ جنگ‌های هوایی نام برده می‌شود. این عملیات قدرت هوایی ایران را به دشمنان دیکته کرد. برای بررسی بهتر و دقیق‌تر این عملیات با سرتیپ دوم خلبان حسین خلیلی گفت‌وگویی انجام داده‌ایم که در ادامه می‌خوانید.

■■■

ما در روزهای اول جنگ عملیات کمان ۹۹ را انجام دادیم و شش ماه بعد به عملیات اچ۳ رسیدیم. در فاصله این دو عملیات وضعیت نیروی هوایی ارتش را در آن برهه چگونه ارزیابی می‌کنید؟

نیروی هوایی با وجود تمام قابلیت‌هایش پس از انقلاب دچار بحران شد. تمام ژنرال‌های نیروی هوایی بازنشسته شدند و جواد فکوری با ۲۰ سال خدمت، فرماندهی نیروی هوایی را برعهده گرفت. همچنین کودتای نقاب در تیرماه ۱۳۵۹ محبوبیت نیروی هوایی را خیلی پایین آورد. با وجود چنین اتفاقاتی، صدام مطمئن بود با وضعیت نیروی هوایی ایران، این نیرو دیگر نمی‌تواند خودش را بازیابی کند. به همین خاطر وقتی در روز ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ با ۱۹۰ فروند به خاک ایران حمله کرد، خیالش از واکنش نیروی هوایی ایران راحت بود. صدام از همان نخستین روزهای جنگ به دنبال یک پیروزی برق‌آسا بود و فکر می‌کرد به راحتی این اتفاق برایش می‌افتد. اما اولین عملیات نیروی هوایی در همان نخستین روزهای دفاع مقدس ورق را برگرداند. خلبان‌هایی که از کار ممنوع شده بودند بار دیگر به میدان آمدند. الان خیلی‌هایشان به عنوان قهرمان جنگ شناخته می‌شوند. عملیات انتقام همان روز اول جنگ در تاریخ ۳۱ شهریور انجام شد و بعد از دو الی سه ساعت پس از آغاز رسمی جنگ ایران و عراق ، دو پایگاه دشمن بمباران شد. فردای آن روز عملیات ۱۴۰ فروندی کمان ۹۹ انجام شد. تمامی پایگاه‌های هوایی عراق را به جز پایگاه‌هایی که بعداً در عملیات اچ۳ مورد حمله قرار گرفتند، بمباران کردیم. همچنین نیروی هوایی زیرساخت‌های صنعت نفت عراق را بمباران کرد که ما به این عملیات‌ها، انهدام زیرساخت‌های عراق می‌گوییم. با شروع جنگ، نیروی هوایی به محض اینکه دید لشکرهای زمینی چند ماه طول می‌کشد تا بخواهند جبهه تشکیل بدهند، خیلی زودتر دست به کار شد و در شرایطی که خرمشهر در حال سقوط و آبادان در حال محاصره بود، مقابل عراقی‌ها ایستاد و به جنگ تانک‌های عراقی رفت. رفته رفته نیروهای مردمی نیز خودشان را پیدا کردند و در جبهه حاضر شدند و استراتژی پیروزی برق‌آسای عراق شکست خورد. ارتش عراق با مقاومت نیروهای مردمی و نیروی هوایی ۳۴ روز پشت دروازه‌های خرمشهر ماند و آبادان و دیگر شهرهای خوزستان هیچ‌گاه سقوط نکردند.

عملیات اچ۳ بنا بر چه طرح و استدلالی انجام شد؟

نیروی هوایی به دنبال این بود که تمامی پایگاه‌های هوایی عراق را بمباران کند. اما اچ۳ به خاطر بعد مسافت، سختی‌های خودش را داشت. عراق هواپیماهایش را در دورترین نقطه از ایران گذاشته بود تا دور از دسترس هواپیماهایمان باشد. پایگاه‌های دشمن در استان الولید در غربی‌ترین نقطه عراق در مرز اردن قرار داشت و فاصله‌اش با ما خیلی زیاد بود. این خبر به نیروی هوایی رسید. نیروی هوایی از همان روزهای اول جنگ درصدد بود آن نقاط را بزند ولی فاصله آن پایگاه‌ها از پایگاه همدان به صورت یک خط مستقیم ۹۰۰ کیلومتر بود، در حالی که برد مؤثر هواپیماهای فانتوم ما ۶۰۰ کیلومتر بود و باید روی این موضوع کار می‌کردیم. بنابراین ما در خاک عراق نمی‌توانستیم سوختگیری کنیم چون آنجا هواپیماهای گشتی-رزمی‌شان در کمین بودند تا اگر هواپیمایی آمد، سریع آن را بزنند. سوخت‌رسان‌هایی که در طول جنگ می‌جنگیدند، هواپیمای شکاری بودند و هواپیمای شکاری به شکاری سوخت می‌رساند، ولی ما باید از هواپیمای تانکر هواپیمایی ۷۰۷ سوخت می‌گرفتیم. همچنین در این عملیات برای نخستین بار در دنیا سوختگیری هواپیماها در ارتفاع پایین انجام شد که در آن زمان اجرای این عملیات حتی در پیشرفته‌ترین کشورهای دنیا نیز امکان نداشت.

همین بعد مسافت و مشکل سوخت جنگنده‌ها کار را برای انجام عملیات سخت می‌کرد؟

بله، به خاطر همین مشکل، فرماندهان چند ماه روی طرح عملیات فکر کردند. قرار بود در تلاش اول ۱۲ فروند هواپیما در ۱۵ آبان ۱۳۵۹ بلند شوند تا این پایگاه‌ها را بمباران کنند. اما در این روز هوا خراب می‌شود و این عملیات انجام نمی‌شود. در بهمن همان سال در تلاش دوم، نیروی هوایی دوباره می‌خواهد این عملیات را انجام دهد که خبر می‌رسد عراقی‌ها آماده هستند. آن زمان هم این عملیات انجام نمی‌شود و عراقی‌ها فکر می‌کنند ایرانی‌ها دیگر توان انجام این کار را ندارند. تا اینکه در نهایت در ۱۵ فروردین ۱۳۶۰ عملیات اچ۳ انجام شد. فرماندهان به مرور عملیات را چابک‌تر کردند. یک روز قبل از عملیات، هواپیماهای سوخت‌رسان در سوریه می‌نشینند و روز عملیات ۱۰ فروند فانتوم از هواپیماهای جنگی از همدان بلند می‌شوند که ابتدا روی دریاچه ارومیه از تانکرهای داخلی سوختگیری می‌کنند. کل شمال عراق را که با ترکیه هم مرز است، درمی‌نوردند و در نقطه‌ای بین مرز سوریه و عراق هواپیماهای تانکر که در ارتفاع پست بودند، در سکوت مطلق رادیویی سوخت‌رسانی را انجام می‌دهند. اگر دست کسی روی دکمه‌ای می‌رفت دشمن متوجه موقعیتمان می‌شد. بنابراین در سکوت مطلق رادیویی، سوختگیری انجام شد و هواپیماها به سه دسته تقسیم شدند. اچ۳ یعنی سه پایگاه در این عملیات بمباران شدند. این سه پایگاه مجموع پایگاهی الولید به شمار می‌رفت و هواپیماهای ایلوشین و بمب‌افکن‌شان در آنجا مستقر بودند. فانتوم‌های نیروی هوایی ضربه سنگینی به دشمن زدند و حتی در راه بازگشت، نیروی تدارکات عراق در مرز اردن را هم زدند و برگشتند. مسیری که یک ساعت و نیم پرواز بود، چهار ساعت و نیم طول کشید و مسیر ۹۰۰ کیلومتری را چیزی حدود ۴ هزار کیلومتر طی کردند. این نبرد در نبردهای هوایی جهان بی‌سابقه است. این عملیات نه با هواپیماهای بمب‌افکن استراتژیک بلکه با هواپیماهای تاکتیکی انجام می‌شود که منحصر به فرد است.

در کنار انجام این عملیات، کارهای دیگری برای فریب دشمن انجام شد؟

در فاصله این عملیات، برای اینکه عراق متوجه کار اصلی ما نشود، شهید اردستانی با سه فروند هواپیما از پایگاه تبریز بلند می‌شود و آشکارا پالایشگاه کرکوک را می‌زند تا اگر عراقی‌ها گزارشی مبنی بر ورود نیروهای ایرانی به خاکشان گرفتند، فکر کنند هدف اصلی ما حمله به پایگاه کرکوک بوده است. ایشان سالم برمی‌گردد و بعد از آن هواپیماهای فانتوم روی جنوب بغداد به پرواز درمی‌آیند و شروع به عکسبرداری و فیلمبرداری می‌کنند. فرماندهان عراقی که شرایط را تحلیل می‌کردند، نمی‌فهمیدند ایران در حال انجام چه کاری است. عملیات اچ۳ یکی از بی‌نظیرترین عملیات‌های ما در دفاع مقدس است که بعد از شش ماه و ۱۵ روز طرح‌ریزی انجام شد. خدا شادروان بهرام هوشیار را رحمت کند که طراح اصلی این عملیات بود. ایشان متفکر بزرگی بود که در چند سال اول جنگ، نبردهای هوایی ما را هدایت کرد. جناب فریدون ایزدستا نیز فرمانده دیگری بودند که عملیات‌هایمان را طراحی می‌کرد.

پرواز به صورت خاموش چقدر انجام عملیات را سخت می‌کند؟

عملیات در چنین شرایطی خیلی سخت می‌شود. به محض روشن کردن رادار یا رادیو، دشمن متوجه موقعیتمان می‌شد و حرف‌هایمان را شنود می‌کرد. در طول انجام این عملیات، تنها دو بار سکوت رادیویی شکست؛ یکی هنگام پرواز که هر هواپیما بعد از بلند شدن از روی باند شماره خود را اعلام می‌کرد و بار دیگر بعد از پایان عملیات سوختگیری بود که رمزی را اعلام می‌کردند. بنابراین هماهنگی‌های دقیق را از قبل انجام دادند. اگر هنگام اجرای عملیات، هواپیمایی چند دقیقه تأخیر می‌کرد ممکن بود هواپیماها همدیگر را پیدا نکنند. دقت عملیات خیلی بالا بود. اگر دشمن متوجه می‌شد، تمام هواپیماها و تانکرهای سوخت‌رسان‌مان از بین می‌رفت و شرایط بد می‌شد. به همین دلیل عملیات باید در سکوت مطلق رادیویی انجام می‌شد. در نهایت عملیات با هماهنگی کامل انجام شد. حتی وقتی تانکر سوخت‌رسان در خاک سوریه می‌نشیند، اعلام می‌کند هواپیمایم خراب است و جاسوسان دشمن فکر می‌کنند تانکر واقعاً خراب است و تانکر دوم می‌خواهد برایش قطعه ببرد.

حمله به اچ۳ چند شهید داشت؟

این عملیات هیچ شهیدی نداشت. تنها یک هواپیما با خلبانی شهید خضرایی صدمه دید که هواپیمای ایشان هم سالم فرود آمد.

چقدر به دشمن خسارت وارد شد؟

عراقی‌ها پایگاهشان را به دورترین نقطه برده بودند و فکر نمی‌کردند ایران بتواند به آن نقطه دسترسی پیدا کند. در این عملیات، به نیروهای ایرانی هیچ خسارتی وارد نشد، اما در مقابل بیش از ۴۸ فروند هواپیمای عراقی که بیشتر آنها بمب‌افکن‌های روسی بودند، از بین رفت. عملیات اچ۳ در ادامه همان عملیات کمان ۹۹ بود که با شش ماه تأخیر انجام شد. ما در سال اول بخش بزرگی از نیروی هوایی عراق را از بین بردیم، منتها عراق آنقدر سریع تجهیز می‌شد که اثر این عملیات‌ها کم بود. دستشان برای جایگزینی هواپیماهایشان باز بود.

نیروی هوایی بعد از عملیات اچ۳ عملیات بزرگ دیگری انجام داد؟

نه، دیگر عملیاتی به این بزرگی نداشتیم که هواپیماهای زیادی در آن شرکت کنند. عملیات شهید دوران را داشتیم که با دو فروند هواپیما انجام شد. در کل انجام چنین عملیاتی در سطح جهان بی‌سابقه بود و تا قبل از آن نمونه‌اش را در جهان نداشتیم. عملیات اچ۳ از کمان ۹۹ منحصر به‌فردتر بود. سرتیپ بهرام هوشیار، سرهنگ حسین دهنادی، فریدون ایزدستا و محمد دانشپور طراحان عملیات بودند. طراحان عملیات آن زمان خیلی جوان و حرفه‌ای بودند. فکر نکنید طرف مقابل هم آدم‌های کمی بودند. عدنان خیرالله آدم کمی نبود. او بنیانگذار نیروی هوایی جدید عراق بود و تجربه و دانش زیادی در زمینه علوم هوایی و نظامی داشت.

چرا با وجود نیروهای نخبه‌ای که در نیروی هوایی خدمت می‌کردند، در ادامه جنگ دیگر چنین عملیاتی را طراحی نکردیم؟

می‌شد چنین عملیات‌هایی انجام داد، منتها امام فرمود اگر این جنگ ۲۰ سال هم طول بکشد باید آمادگی‌اش را داشته باشیم. ما در تحریم مطلق بودیم و دیگر ریسک از دست دادن هواپیماها را نداشتیم. به همین خاطر برنامه‌ریزی کردیم طولانی مدت مقابل دشمن بجنگیم.

یادکرد

نگاهی به فعالیت‌های خلبان شهید محمود خضرایی در دفاع مقدس

شجاعت و مهارتش را در آسمان‌ها به رخ دشمنان می‌کشید

■ آرمان شریف

شهید محمود خضرایی یکی از خلبانان شجاع و ماهر نیروی هوایی ارتش بود که در جریان عملیات‌های مختلف توانایی‌هایش را به فرماندهان نشان داد. هواپیمای شهید خضرایی در جریان عملیات «اچ۳» آسیب می‌بیند اما او با مهارت بالای خود، هواپیما را سالم روی زمین می‌نشاند.

■■■

محمود خضرایی فعالیتش در ارتش را در سال ۱۳۴۵ شروع می‌کند و وارد دانشکده افسری نیروی زمینی می‌شود. اما به خاطر علاقه‌اش به خلبانی و پرواز، تصمیم می‌گیرد وارد دانشکده خلبانی شود. شهید پس از طی کردن آزمایش‌ها و معاینه‌های مقدماتی وارد دانشکده خلبانی نیروی هوایی می‌شود و پس از گذراندن دوره مقدماتی پرواز در ایران، برای فراگیری دوره پیشرفته پرواز به امریکا می‌رود. محمود خضرایی در سال ۱۳۵۱ گواهینامه خلبانی با هواپیمای اف۴ را اخذ می‌کند و در پایگاه هوایی تهران مشغول به کار می‌شود. پس از مدتی به پایگاه هوایی بوشهر منتقل می‌شود و به دلیل توانایی بالایی که از خود نشان می‌دهد، به عنوان رئیس دایره عملیات گردان شکاری این پایگاه منصوب می‌شود.

■ **عملیات اچ۳**

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با شروع غائله کومله و دموکرات به کردستان اعزام و به عنوان یکی از نیروهای شهید چمران مشغول به خدمت می‌شود. با شروع جنگ تحمیلی از سوی عراق، خضرایی نیز به عنوان یکی از خلبانان باتجربه نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران به پایگاه هوایی همدان انتقال می‌یابد و پروازهای جنگی خود را آغاز می‌کند. در یکی از این پروازها هواپیمای او مورد هدف قرار می‌گیرد ولی خضرایی با مهارت بالایی که در فن خلبانی داشت، هواپیما را درحالی که یک چرخ نداشت، به زمین نشاند. در اواخر سال ۱۳۵۹ نیروی هوایی تصمیم می‌گیرد با عملیاتی عمقی در خاک عراق، در یک اقدام بی‌سابقه پایگاه‌های الولید در غربی‌ترین نقطه عراق را بمباران کند. برای این کار باید بهترین خلبانان نیروی هوایی انتخاب می‌شدند. از این رو خضرایی هم به عنوان یکی از خلبانان برای انجام این عملیات انتخاب می‌شود.

در روز موعود تمامی هواپیما به پرواز درمی‌آیند. خضرایی نیز هدایت یکی از فانتوم‌ها را برعهده داشت. ایشان هم به خوبی مأموریت خود را انجام می‌دهد و به سمت تانکرهای سوخت‌رسان گردش می‌کند. در این هنگام که پدافند پایگاه‌ها دیوانه‌وار و بی‌هدف به هرطرف شلیک می‌کردند، ناگهان تعدادی گلوله ضدهوایی به هواپیمای خضرایی برخورد می‌کند.

هدایت هواپیمای آسیب‌دیده در شرایطی که باید نزدیک به ۵۰۰ کیلومتر مسیر را طی می‌کرد، کاری بسیار دشوار بود ولی خضرایی می‌خواست هواپیما را به هر قیمتی به ایران برساند. بعد از سوختگیری هوایی سوم، به سرعت به سمت مرزهای ایران می‌آید و در نهایت با رشادت و شهامت خاص هواپیما را سالم بر زمین می‌نشاند.

■ **فرماندهی پایگاه هوایی همدان**

بعد از این عملیات، او به همراه تعدادی از خلبانان نیروی هوایی برای تجدید بیعت و دیدن حضرت امام (ره) به جماران می‌روند. چند روز بعد از این دیدار، شهید خضرایی به درجه سرهنگ دومی ارتقا پیدا کرد و همزمان به عنوان فرمانده پایگاه هوایی همدان نیز منصوب شد. او به مدت دو سال از سال ۱۳۶۰ تا ۱۳۶۲ عهده‌دار این مسئولیت بود.

پایگاه شکاری همدان به عنوان قطب مهمی محسوب می‌شد و بسیاری از مناطق غرب کشور را پوشش می‌داد. با حضور وی، تحولاتی در این پایگاه ایجاد شد و پایگاه شکاری همدان در زمان فرماندهی او عملیات‌های بزرگی را علیه دشمن بعثی انجام داد.

در سال ۱۳۶۲ خضرایی از سوی فرماندهی نیروی هوایی به سمت فرمانده پدافند هوایی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران منصوب شد و این انتخاب به این دلیل بود که او قبل از آن که یک خلبان باشد، یک افسر کنترل شکاری نیز بود و اشراف خوبی بر پدافند داشت. در مدت حضور خضرایی در این سمت، خدمات قابل توجهی در پدافند انجام شد. در اواخر سال ۱۳۶۳ به سمت فرمانده مرکز آموزش‌های هوایی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران منصوب شد و تا زمان شهادت در همین پست خدمت کرد.

صبح روز اول اسفند سال ۱۳۶۴ با عزیمت به فرودگاه مهرآباد تهران، هواپیمای سی ۱۳۰ به مقصد اهواز به پرواز درمی‌آید. همه چیز به خوبی پیش می‌رفت که ناگهان اهواز مورد حمله هوایی قرار می‌گیرد و یکی از جنگنده‌های دشمن در آستانه ظهر هواپیمای حامل آنها را در آسمان شهر اهواز هدف قرار می‌دهد و تمامی نفرات حاضر در هواپیما شهید می‌شوند.

در این پرواز سرهنگ محمود خضرایی به همراه آیت‌الله محلاتی و تعدادی از نمایندگان مجلس شورای اسلامی و قضات دیوان عالی کشور شهید می‌شوند. شهید خضرایی به آرزوی دیرینه خود رسیده بود. او بارها می‌گفت: من دوست ندارم که روی زمین بمیرم، دوست دارم تا در آن بالا بمیرم.

جدول

طراح: علیرضا سجادی فر ■ شماره ۶۱۸۱

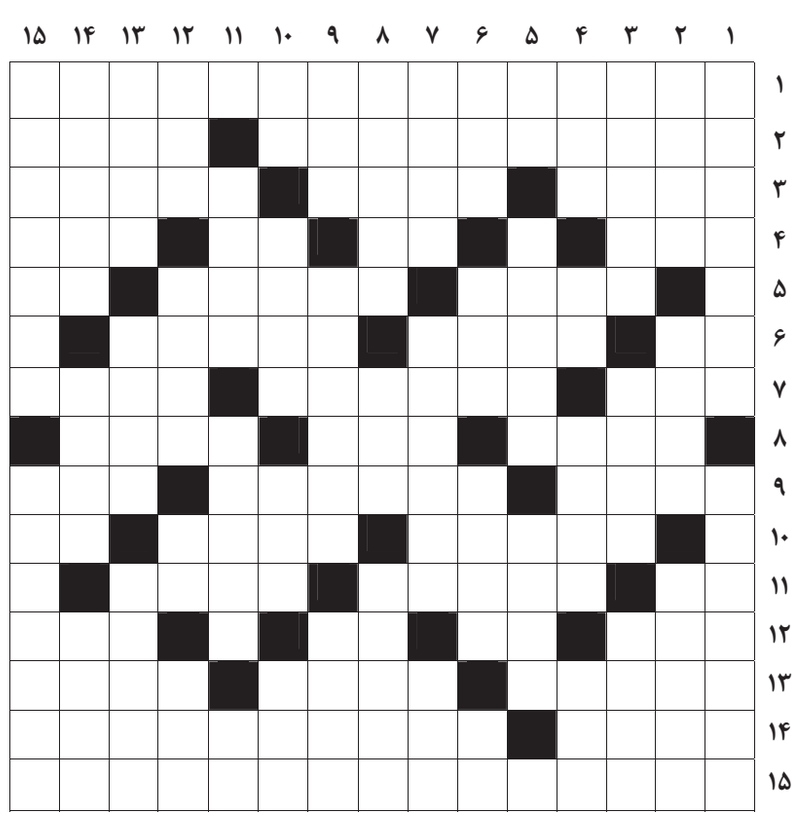

از راست به چپ

■ ۱- اثر تاریخی همدان بر دل یکی از صخره‌های کوه الوند ■ ۲- از صفات بارز ایرانیان- خانه ساحلی ■ ۳- گیاه لایه لایه- از پرتاب‌ها در دوومیدانی- پنبه جدا شده از پنبه‌دانه ■ ۴- گرو گذاشتن- جانب و سوی- باران اندک- یک حرف و سه حرف ■ ۵- همراه تللی- مکتوب کردن- تازه ■ ۶- گشوده- سنگ سخت- خیالات ■ ۷- صدای کافی- ظرفی برای پخت غذا- پرنده‌ای شبیه کبک ■ ۸- عامه مردم- صدای موتور نامیزان- صدای خنده بلند ■ ۹- مته- تمیز- مادر یوسف نبی ■ ۱۰- عبادت غیرواجب- سالک- برگ برنده ■ ۱۱- نوعی حلوا- قسمت منفجرشونده موشک- پرچم ■ ۱۲- ضد فراموش- حشره جهنده- کافی- کارزار ■ ۱۳- حیوان گردن‌دراز- مکان و آشیان- مشرق ■ ۱۴- مانند این- بالاترین درجه نظامی در آلمان و انگلیس ■ ۱۵- کنایه از اینکه ثروتمند کمتر از دارایی خود بهره‌مند می‌شود

از بالا به پایین

■ ۱- دستگاه متراکم‌کننده گازها- خون تصفیه شده وارد این قسمت از قلب می‌شود ■ ۲- آماده کردن- حیوانی عقیم- شهری در بلغارستان ■ ۳- بردش معروف است- محله‌ای در شمال تهران- آقای گل فوتبال جهان ■ ۴- پرنده‌ای تیزچنگ- خل وارونه- کیسه‌کش- پرنده‌ای بسیار کوچک ■ ۵- نفس خسته- قاشق دهان‌گشاد- میدان شهری ■ ۶- جگرخوار بنی امیه- چین و شکن- شماره خانه- از نت‌ها ■ ۷- منگونه- کانال و ترعه- ابر ■ ۸- از نام‌های پیامبر اسلام در قرآن- اما- عنصر شماره ۲۷ ■ ۹- فرصت و امکان- خفاش خون‌آشام- مالیخولیا ■ ۱۰- نماد لاغری- از مظاهر فساد اداری- سم- دستور ■ ۱۱- ابزار کفاشی- از اسامی آقایان- حرف خطاب ■ ۱۲- پیامبر کشتی‌بان- سرسلسله افشاریه- او- ابزاری در ژیمناستیک ■ ۱۳- علامت اختصاری سازمان بین‌المللی کار- صدراعظم آلمان- نظاره و رویت ■ ۱۴- قوی سپید انزلی- نژاد ما- کله‌پز ■ ۱۵- متحیر و سرگشته- قهرمان داستان بر باد رفته

جدول سودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری قرار دهید که در هر ردیف، ستون و مربع‌های کوچک سه در سه فقط یک بار به کار روند.

۸	۶							
			۱	۷	۵		۶	
						۷		
							۷	۵
۱	۹	۲						
				۴	۸			
	۲	۳						
			۶	۵	۹			
۶					۲	۱	۹	

جدول کلمات متقاطع
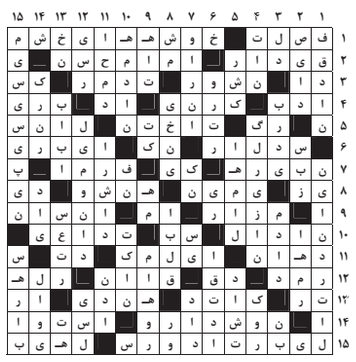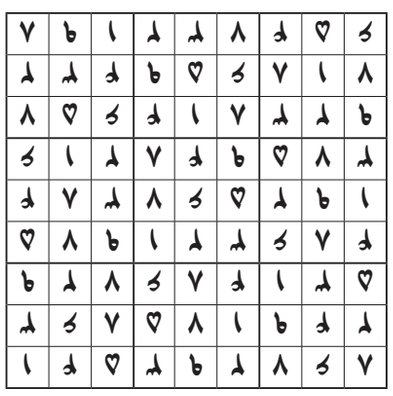
پاسخ جدول شماره ۶۱۸۰